

Elektronisch boek
wacht op doorbraak

De Eifel, ook voor
rolstoelers en andere
gehandicapten

2 wetenschap

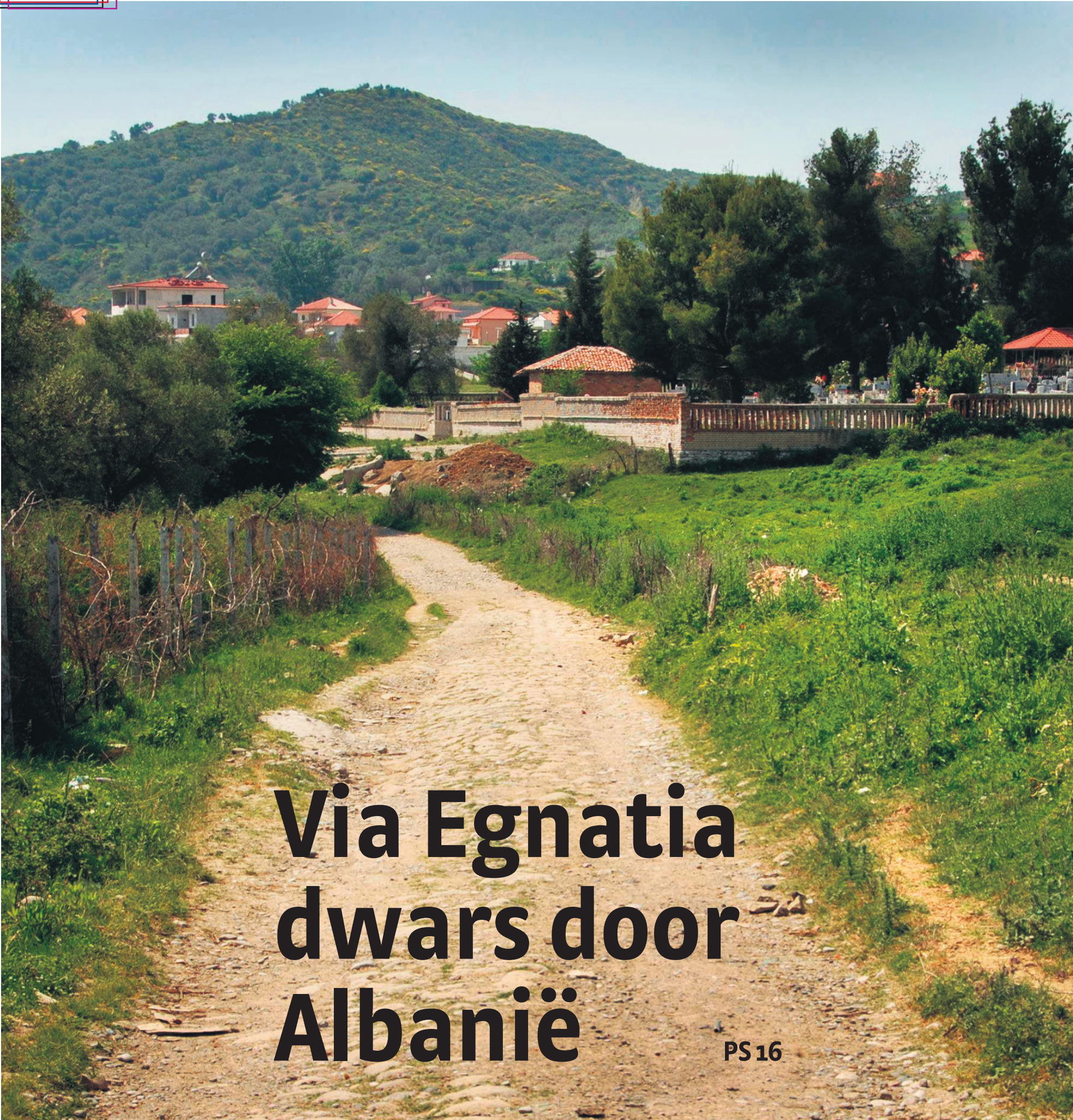
7 de planeet

8 i-parool

10 reizen

20 nut &
genoegen
21 het weer
23 denksport
27 films op tv
28 televisie za
30 televisie zo
32 strips

PS weekend

Via Egnatia
dwars door
Albanië

PS 16

Een Romeinse snelweg

Ooit was de Via Egnatia een belangrijke verbindingsweg van het Romeinse rijk; hij liep van de Adriatische kust naar Constantinopel. Vorig jaar zagen we voor het eerst de resten van deze antieke ‘snelweg’. Dit jaar reizen we hem helemaal af, van Durrës in Albanië tot Istanboel in Turkije.

Deel 1: Albanië.

tekst JOOST VERMEULEN
foto's RÉNIE VAN DER PUTTE

Het uitzicht is fenomenaal. Achter ons in de diepte kronkelt de rivier en voor ons rijzen de beboste hellingen van de Albaanse bergen op, met in de verte de nog besneeuwde toppen van het Solopismassief. Al ruim een uur reizen kronkelt de weg langzaam naar boven. Naarmate we hoger komen, wordt het wegdek slechter. Het laatste asfalt ligt al ettelijke kilometers achter ons, de keien worden steeds groter en de gaten ertussen steeds dieper. Alleen het feit dat we zo af en toe een tegenligger tegenkomen, weerhoudt ons ervan om onze tocht op te geven. “Blijkbaar is de weg ook verderop nog berijdbaar,” houden we elkaar voor.

En dus gaat het verder omhoog, stapvoets, want daarboven in de verte, net voorbij de laatste huizen, ligt vandaag het doel van onze tocht. Daar zou zich nog een groot stuk van een oude Romeinse weg bevinden. ‘Ruim veertig meter van het originele wegdek van deze belangrijke Romeinse verbindingsweg moet er zichtbaar zijn,’ aldus de Italiaanse geograaf en historicus Fasolo, die onlangs een lijvig boekwerk schreef over deze Romeinse weg, eeuwen de enige doorgaande route naar het oude Constantinoel, nu Istanboel.

Onze eerste kennismaking met deze weg, genoemd naar de opdrachtgever Gnaeus Cassius Egnatius, proconsul van de Romeinse provincie Pannonië in het midden van de eerste eeuw voor onze jaartelling, was

nog geen jaar geleden. In het archeologisch museum van Elbasan, in het hart van Albanië, troffen we een Romeinse mijlpaal aan. Het (in het Engels gestelde) bijschrift luidde: ‘mijlpaal, gevonden langs de Via Egnatia, in Elbasan’. Ook stond de afstand tot de Albaanse havenplaats Durrës erop aangegeven en die tot Lychnidos, het huidige Ohrid in Macedonië.

“Via Egnatia, si si.” In zijn beste Italiaans wist de suppoost ons te vertellen waar we die beroemde weg in Elbasan konden vinden. Het bleek simpel: de Via Egnatia loopt dwars door het centrum. Lage huizen met rode pannendaken staan aan weerszijden van een ruim vier meter brede weg, geplaveid met grote, regelmatige blokken.

Een Romeinse weg die helemaal van Durrës, ruim 150 kilometer verderop, naar Ohrid liep, zowat evenveel kilometer verderop, maar dan dwars door de bergen, daar wilden we meer van weten. Zou er nog meer van deze weg te vinden zijn?

Bij de laatste huizen is een splitsing. Moeten we links of rechts? De kaart, een kopie van een kopie van een Russische legerkaart uit de ja-

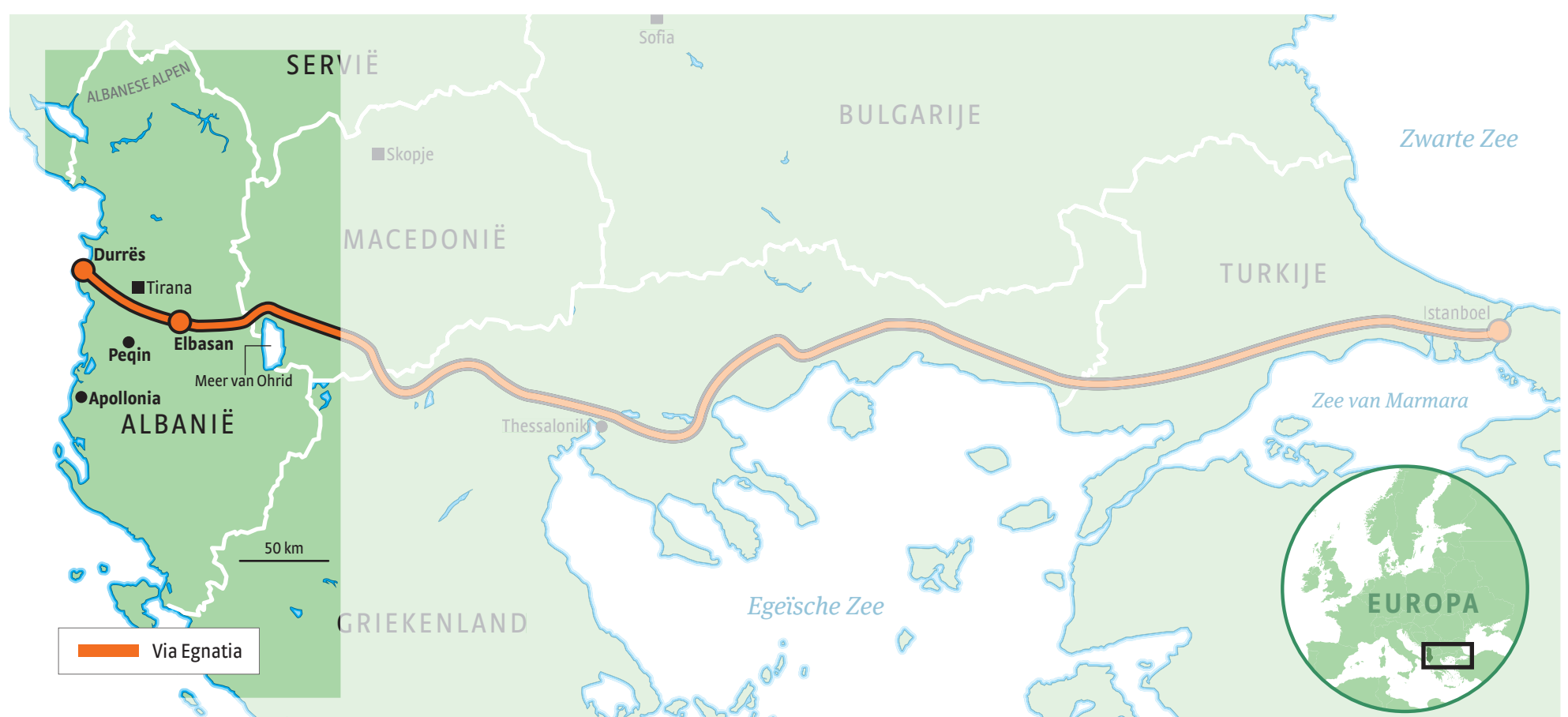
ren zestig, geeft geen uitsluitsel. Zelfs het dorpje waar we zijn, staat er niet op. Onze auto heeft intussen wel de aandacht van de dorpsjeugd getrokken. Waar we vandaan kwamen en wat we hier zochten? Zonder al te veel hoop proberen we uit te leggen dat we op zoek zijn naar de restanten van een Romeinse weg.

Tot onze grote verbazing blijkt men ons redelijk te begrijpen en één meisje is zelfs onmiddellijk bereid ons naar de plek te begeleiden waar we deze *rruga antica* – Albaans voor ‘oude weg’ – kunnen vinden. Ruim een uur wandelen later treffen we inderdaad veertig meter Romeins wegdek aan. In prima staat nog wel. En vanaf de vlakbij gelegen bergpas is duidelijk te zien hoe het tracé van de Via Egnatia hier hoog in de bergen heeft gelopen.

Een paar weken eerder waren we met de boot in Durrës aangekomen. We hadden in de afgelopen maanden heel wat meer ontdekt over de Romeinse weg. Niet alleen wisten we nu dat hij een naam had, maar ook dat niet Ohrid het eindpunt was, maar Istanboel. En dat deze weg eeuwenlang de enige manier was om vanaf de Adriatische zee naar het oosten te reizen.

En hoe meer we te weten waren gekomen over de Via Egnatia, des te groter werd de behoefte om hem helemaal af te reizen. Te kijken wat er nog restte van deze snelweg uit het verleden. We wilden ontdekken wat al die mensen voor sporen hadden achtergelaten. En of we via deze

De Via Egnatia was lang de enige route naar Constantinopel

De Via Egnatia liep vanaf de huidige havenstad Dürres in Albanië dwars door de bergen en langs de oevers van het meer van Ohrid naar Griekenland. Ter hoogte van Thessaloniki bereikte de weg de Thracische kust, die hij ruwweg volgde tot Constantinopel, tegenwoordig Istanboel.

De rivier de Shkumbin met een Ottomaanse brug. Waar de Romeinen de rivier overstaken, is nog niet achterhaald.

**‘Er moet een
behoorlijke brug
zijn geweest,
maar we kunnen
hem niet vinden’**

route nog steeds tot Istanboel konden komen.

De moderne haven van Durrës is nog steeds voor de meeste mensen die Albanië bezoeken de plaats waar zij het land binnenkomen. Van hieruit vertrekken dagelijks schepen naar Ancona, Bari en Brindisi in Italië en naar de havensteden van het voormalig Joegoslavië, Split en Triëst. Wat dat betreft, is er maar weinig veranderd in al die eeuwen. Uit Romeinse bronnen weten we dat rond het begin van de jaartelling vanuit Durrës ook regelmatige verbindingen waren met de haven in Bari en vooral die van Brindisi. Deze laatste plaats ligt namelijk vrijwel recht tegenover Durrës en met goede wind konden de Romeinen binnen 24 uur de overtocht maken. Bovendien bood Brindisi een prima verbinding met de rest van Italië: de beroemde Via Appia leidde rechtstreeks naar Rome. ‘Twaalf dagmarsen’ staat vermeld in een van de weinige overgebleven Romeinse reisbeschrijvingen.

‘Het was dan ook niet verwonderlijk dat, toen in de eerste eeuw voor Christus de Romeinse expansie in oostelijke richting plaatsvond, Durrës een belangrijke rol ging spelen,’ aldus de historicus Hammond, die veel heeft gepubliceerd over het Romeinse wegennet,

Het enorme Romeinse theater, dat voor een groot deel is opgegraven en dat in de komende jaren verder zal worden opgeknapt, de restanten van het grote forum en de overblijfselen die her en der in de stad nog steeds worden gevonden, zijn de stille getuigen van dit belang.

Er was rond het begin van onze jaartelling overigens nog een belangrijke Romeinse havenplaats op het grondgebied van Albanië: Apollonia, ongeveer 100 kilometer zuidelijk van Durrës. En hoewel deze stad in eerste instantie Durrës in belang overtrof – zelfs Octavianus, de later keizer Augustus, verbleef er een deel van zijn jeugd – verloor hij al in de tweede eeuw zijn belang doordat de haven verzandde.

Tegenwoordig ligt de zee ruim zeven kilometer van de ruïnes van de antieke havenstad. Desondanks is Apollonia een bezoek meer dan

waard. In een schitterend, licht glooiend heuvellandschap liggen op een platte top de imposante ruïnes van diverse tempels, een nympheum, een bibliotheek en andere publieke gebouwen. Op diezelfde heuvel ligt ook een fraai middeleeuws klooster – de kern stamt uit de dertiende eeuw –, een van de weinige in Albanië die het dictatoriale bewind van Enver Hoxha (van 1945 tot eind jaren tachtig) min of meer ongeschonden hebben overleefd. De meeste kerken en kloosters in dit land zijn namelijk tijdens zijn streng anti-religieuze bewind gesloopt.

Zowel vanuit Durrës als vanuit Apollonia liepen in de Romeinse tijd brede wegen naar het oosten. Ze troffen elkaar ter hoogte van het huidige Rrogozhinë. In deze drukke provincie stad, waar elke donderdag de inwoners van omliggende bergdorpen hun producten komen verkopen, is on-

Apollonia, een belangrijke havenstad, ligt nu 7 kilometer van zee

danks verwoede pogingen van archeologen tot op heden vrijwel niets teruggevonden van de prominente Romeinse nederzetting die hier op het kruispunt van wegen moet hebben gestaan.

Bij Rrogozhinë begint ook de vallei van de rivier de Shkumbin. Dit prachtige bergdal is eerst heel breed, maar wordt snel smaller, zo smal zelfs dat de nieuwe asfaltweg uiteindelijk pal tegen de bergwand lijkt te zijn geplakt. “De Romeinen, die dit dal wel moesten volgen omdat het de enige manier was om het Albanese bergmassief over te steken zonder dat er bergpassen genomen hoefden te worden die grote delen van het jaar ontoegankelijk

zijn, bleven eerst het dal volgen. Daarbij hielden ze wel rekening met overstromingsgevaar. Zo kozen ze ervoor om de weg zo dicht mogelijk tegen de berghelling aan te bouwen. Halverwege moesten ze echter de vloer van de vallei verlaten en de liep de route de bergen in.”

Hasan Ceka, een beroemde Albanese archeoloog, behoort tot het kleine legertje onderzoekers dat probeert het precieze verloop van de Via Egnatia in Albanië vast te leggen. Vooral de vraag hoe en waar precies de Romeinen de Shkumbin zijn overgestoken, houdt hen bezig. “Op die plek moet, gelet op het strategische en economische belang van deze route, een behoorlijke brug hebben gestaan, vergelijkbaar met de belangrijke bruggen over de Tiber en de Rhone, alleen is van deze brug nog niets teruggevonden. Sommige archeologen suggereren daarom dat de Romeinen misschien toch wel gebruik hebben gemaakt van een doorwaadbare plaats, maar dat lijkt gezien de stroomsnelheid van de rivier nauwelijks mogelijk.”

Waar de rivier gekruist werd, is misschien onduidelijk maar het staat vast dat ze hem ooit overstaken, want aan beide oevers zijn stukken van de Via Egnatia gevonden. Op de linkeroever bijvoorbeeld ter hoogte van het plaatsje Peqin en op de rechteroever, in de bergen bij Xhyrë.

De Via Egnatia verlaat Albanië op vrijwel dezelfde plek waar ook nu de automobilisten het land uitrijden op weg naar Macedonië en Griekenland. Bij herstelwerkzaamheden aan de grensovergang zijn twee jaar geleden onder het asfalt grote Romeinse stenen gevonden. En op de pas, die ook nu nog de twee landen scheidt, is in de jaren twintig van de vorige eeuw een Romeinse mijlpaal uit de tweede eeuw na Chr. gevonden. Daarop staat niet alleen de afstand tot de eerstvolgende stations, rustplekken die de Romeinen langs de weg hadden aangelegd, maar ook een tekst die vertelt dat in die tijd belangrijke verbeteringen en reparaties aan de Via Egnatia zijn uitgevoerd, zodat een veilige doortocht weer voor lange tijd gegarandeerd was.

Het Romeinse forum in Durrës.

De Via Egnatia in de bergen bij Xhyrë.

Bar-restaurant langs de weg naar Elbasan.

reizen

Londen

Naar de musical,
maar niet alleen
dat

9

Andaman

Tropisch paradijs
op Indiase
eilanden

10

Via Egnatia II

Op weg met een varken

Ooit was de Via Egnatia een belangrijke verbindingsweg van het Romeinse rijk; hij liep van de Adriatische kust naar Constantinopel. Vorig jaar zagen we voor het eerst de resten van deze antieke ‘snelweg’, dit jaar reizen we hem helemaal af, van Durrës in Albanië tot Istanboel in Turkije. Deel 2: door Macedonië

tekst JOOST VERMEULEN, foto's RÉNIE VAN DER PUTTE

Hij zal verheugd geweest zijn toen hij na de zware tocht door de bergen voor het eerst het meer in de diepte zag schitteren. Eén steile afdaling nog, waar de weg nauwelijks breed genoeg was voor zijn kar, en dan nog een stukje langs het meer: als het goed was, zou hij aan het einde van de dag in Lychnidos aankomen, ter hoogte van het huidige Ohrid in het zuid-oosten van Macedonië. Daar zouden zijn paarden op krachten kunnen komen en zou hij voor het eerst sinds het vertrek uit Elbasan, nu drie dagen geleden, weer eens in een echt bed slapen. Daarna was het nog vier dagen tot zijn einddoel: Pella, de geboorteplaats van Alexander de Grote, waar hij samen met zijn geliefde varken in de grote tempel de mystieke feesten ter ere van de god Dionysius zou bijwonen.

Helaas, niet ver van Herakleia (het huidige Bitola), nog geen dag reizen van Lychnidos, trof het noodlot hen. Zijn varken zou het heiligdom

nooit bereiken. De diepbedroefde man, die helemaal uit de omgeving van Salona, niet ver van het huidige Split aan de Dalmatische kust kwam, heeft zijn dode vriend nog een paar dagen met zich meegevoerd. Pas in Edessa heeft hij afscheid van hem genomen. Daar hebben de archeologen, ruim twee-

De grafsteen zat in de stadsmuur

duizend jaar later, een gedenksteen voor het varken teruggevonden. ‘Vermoedelijk stond deze steen waarop hij zichzelf en zijn vriend, zoals hij het varken in de begeleidende tekst noemt, opgesteld voor een echt graf.’

Anastasia Christomossou, het hoofd van de archeologische dienst

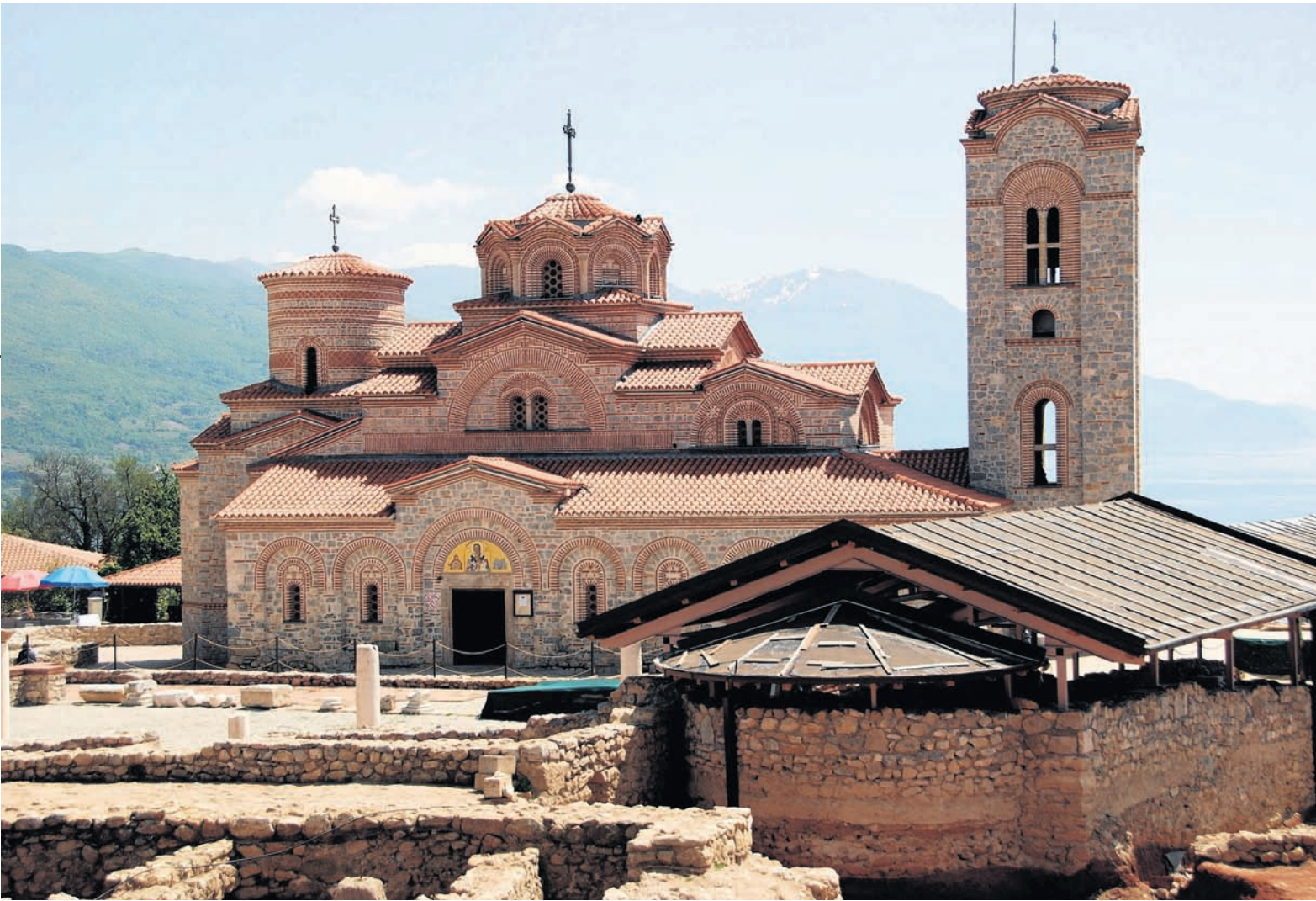
in Edessa die deze steen een paar jaar geleden heeft gevonden tijdens de restauratie van de zuidpoort van de antieke stad, weet ook vrijwel zeker waar dat graf gelegen heeft.

“We hebben rondom Edessa drie grote grafvelden gevonden: één ten noorden van de stad, in het westen en aan de oostkant. Omdat de oostelijke begraafplaats het dichtst bij de stad lag, hebben de inwoners van Edessa toen zij in de vierde eeuw van onze jaartelling de stadsmuur haastig moesten versterken, die gebruikt als een soort steengroeve. Zo is ook de grafsteen voor het varken in de nieuwe muur terecht gekomen. Dit monument voor het varken is niet alleen curieus, het is een belangrijke bron voor iedereen die iets over de Via Egnatia wil weten. Want de eigenaar van het dier beschrijft daarop uitgebreid zijn reis: de plaatsen waar hij verbleef, hoe lang hij erover deed en hoe de gesteldheid van de route was. En die was soms erbarmelijk.”

De gesteldheid van de route die wij

De Via Egnatia liep vanaf de huidige havenstad Durrës in Albanië dwars door de bergen en langs de oevers van het meer van Ohrid naar Griekenland. Ter hoogte van Thessaloniki bereikte de weg de Thracische kust, die hij ruwweg volgde tot Constantinopel, tegenwoordig Istanboel.

De kathedraal van Sveti Kliment aan het meer van Ohrid.

volgen nadat we de Albaanse grens zijn overgegaan, laat ook te wensen over. Zoals tussen Struga en Ohrid; de hobbelige weg vol kuilen volgt, net als de oorspronkelijke Via Egnatia, de noordelijke oever van het meer. Alleen ligt de weg nu voor het grootste deel pal aan het water, terwijl in de Romeinse tijd de oever veel verder weg lag. Waarom het waterpeil van het meer in twintig eeuwen zo is gestegen, is nog een raadsel. De meest logische verklaring is dat de ondergrondse waterstromen, die voor een belangrijk deel het meer voeden, zijn veranderd. Door de stijging van het waterpeil is Lychnidos uiteindelijk volledig onder water verdwenen. Oudere inwoners van de stad beweren dat ze vroeger bij het vissen nog wel eens Romeinse resten ophaalden.

Ohrid, dat pas rond 800 ontstond, ligt veilig tegen de helling van de Plaosnikberg aangeplakt. Via kronkelende straatjes en langs schitterende middeleeuwse kerken – de bewoners van Ohrid beweren dat in hun stad voor elke dag van het jaar een kerk is – kom je bij het fort. Van daaruit heb je een fabuleus uitzicht over het meer. 's Ochtends vroeg is het op zijn mooist. De kleuren variëren van lichtgroen tot het diepste zwart.

Net voorbij het fort op de feitelijke top ligt de onlangs geheel gerestaureerde kathedraal van de heilige Clemens (Sveti Kliment in het Macedonisch). Het marmer en de schoongewassen tegels schitteren in het zonlicht.

Tot 1998 had dit monument behalve een koepel ook nog een minaret. Die is tijdens de verbouwing 'verdwonen', net als vrijwel alle andere elementen die eraan herinnerden dat deze kerk sinds het midden van de vijftiende eeuw als moskee in gebruik was. "Niemand zal het officieel zeggen, maar alles wijst erop dat men de restauratie gebruikt heeft om alles wat aan de Ottomaanse tijd herinnerde weg te werken. Want voor veel Macedoniërs is deze kerk onlosmakelijk verbonden met hun geloof en met hun nationale identiteit."

Vangel Ivanon weet waar hij over spreekt, want hij is jaren betrokken geweest bij dit restauratieproject.

"Wij zijn een jonge natie, die op zoek is naar een eigen identiteit. En sommigen vinden die vooral in de eigen Macedonisch orthodox-christelijke religie. Sveti Kliment heeft daarin een leidende rol gespeeld. Hij heeft veel religieuze geschriften voor het eerst in het Macedonisch vertaald en hij heeft de eerste religieus-literaire hogeschool ter wereld gesticht. Dat was in 893, dus nog bijna honderd jaar voordat de eerste universiteit in Italië (in Padua) werd opgericht."

Sveti Kliment is ook nauw verbonden met de Via Egnatia. Volgens een middeleeuwse hagiografie behoorde hij tot het gezelschap van Cyrillus en Methodius dat rond 842 over de Via Egnatia Ohrid bereikte. Deze twee monniken brachten niet alleen boodschappen van de paus (uit Constantinopel) over aan de toen nog kleine christelijke gemeenschap, ze brachten ook een heel nieuw schrift mee. Dat had Cyrillus ontwikkeld op basis van het Griekse alfabet. Dit schrift, met een aantal door hem zelf bedachte tekens, moest het eenvoudiger maken voor de lokale bevolking, voor wie het Grieks lastig was en Latijn al helemaal onbegrijpelijk, om de heilige teksten te lezen.

Een van de eerste taken die zij aan hun toen nog heel jonge leerling Clemens gaven, was het kopiëren van heilige boeken in het nieuwe schrift. De twee broers reisden na een kort verblijf in Ohrid door in

noordelijke richting om het geloof ook onder de andere Slavische volken te brengen. Clemens bleef in Ohrid, waar hij vereerd wordt als nationale heilige. "Zij hebben misschien hun heilige, maar wij hebben toch echt Alexander."

De conversatie met de vriendelijke oude man in de omgeving van Amindeo (Griekenland) kreeg ineens een ander wending toen in het

Cyrillus bedacht een nieuw schrift

gesprek terloops de kwestie-Macedonië ter sprake kwam. En toen ik ook nog iets positiefs over het andere Macedonië zei, leek het als of hij door een bij gestoken werd. "Macedonië is Grieks. En dat andere land, dat was eigenlijk ook Grieks." Hij zei nog net niet dat het geannexeerd moest worden.

'Het is merkwaardig om te ontdekken hoe belangrijk plotseling het verleden weer is voor mensen. Men heeft blijkbaar heiligen uit de achtste eeuw en koningen uit de derde eeuw voor onze jaartelling nodig om een eigen identiteit te benadrukken. Vooral dat de figuur van

Alexander de Grote nu zulke emoties kan losmaken is voor mij echt onbegrijpelijk." Blagoj Miklisic, een dramaturg bij het Nationale theater in Bitola, ziet met lede ogen aan hoe aan beide zijden van de grens de Macedonische kwestie steeds heftiger emoties oproept.

"Het zijn net twee kinderen die ruzie maken over een stuk speelgoed," zegt hij, terwijl achter hem op het grote plein van de stad net twee reusachtige Macedonische vlaggen worden opgehangen voor een bijeenkomst van de nationaal partij die 's avonds plaatsvindt. "Nee het is van mij, nee van mij, niettes, enzovoorts, en uiteindelijk wordt het knokken. Laten we hopen dat het niet zo ver komt en dat het verstand bij de mensen zegeviert."

In de omgeving van Pella, ooit de hoofdstad van het Macedonische rijk en de plek waar Alexander werd geboren, speelt de Macedonische kwestie echter nog volop. Geen gelegenheid wordt daar nagelaten om te benadrukken dat Alexander eigenlijk een Griek was. Hij sprak Grieks, dacht Grieks, ja hij at zelfs Grieks. Maar dat hij wel heel wat strijd moest leveren met de Grieken voordat ze hem als hun aanvoerder zagen, dat lijkt men vergeten. En dat na zijn dood de liefde van diezelfde Grieken voor hun held Alexander snel was bekoeld, deert ook niemand meer.

In 168 voor Christus was het overigens al definitief gedaan met het

'Zij hebben hun heilige, maar wij Alexander'

eens zo grote Macedonische Rijk. Bij Pydna, ten zuiden van de stad Thessaloniki, werden de Macedoniërs verpletterend verslagen door de Romeinen. En Pella, de rijke stad werd leeggeroofd. Het koningschap werd verboden en niet lang daarna was heel Macedonië een Romeinse provincie.

En een van de eerste bestuurders van deze nieuwe provincie, Gaius Egnatius, begon direct met het aanleggen van een nieuw wegennet op basis van het Romeinse systeem. Want de Romeinse troepen moesten zich snel en efficiënt door Macedonië kunnen verplaatsen om als de nood aan de man kwam onlusten direct de kop in te kunnen drukken.

Deze bestuurder heeft ook de naam aan de belangrijkste weg gegeven. Het bewijs daarvan is langs de weg zelf gevonden. Bij het plaatsje Galico, vijftien kilometer ten westen van Thessaloniki, vlakbij de plek waar de nieuwe weg de rivier de Gallikos oversteeft, is in de jaren zeventig van de vorige eeuw een mijlpaal gevonden met zijn naam erop en de afstand tussen Durrës en Thessaloniki.

En in deze laatste stad hebben reizigers die de Via Egnatia tot aan Istanboel volgen, precies de helft van hun weg afgelegd.

Deel I van de Via Egnatia, de route dwars door Albanië, verscheen 21 juni.

Mozaïek in de grote kerk in Herakleia en de stadsfontein.

Via Egnatia III (slot)

Turken in een Grieks dorp

Ooit was de Via Egnatia een belangrijke verbindingsweg van het Romeinse rijk; hij liep van de Adriatische kust naar Constantinopel.

Vorig jaar zagen we voor het eerst de resten van deze antieke ‘snelweg’, dit jaar reizen we hem helemaal af; van Durrës in Albanië tot Istanboel in Turkije. Vandaag: de laatste etappe.

tekst JOOST VERMEULEN, foto's RÉNIE VAN DER PUTTE

‘E’r zijn in deze omgeving nog een aantal stukken van de Via Egnatia te zien.” Dimitris Matzas, de directeur van het archeologisch museum in de Noord-Griekse plaats Komotini, haalt in zijn kantoor een kaart van de omgeving tevoorschijn. “Er is niet zo lang geleden een stuk opgegraven langs de kust, voorbij Alexandropolis. En richting Turkse grens zijn ook een paar delen zichtbaar, maar het mooiste stuk vind je in de bergen, niet ver van het dorp Komaros. Daar heeft onze dienst zelfs een wandelroute uitgezet.”

Je kunt het bord niet missen: ‘Egnatia Odos’ staat erop, met ernaast een gestileerde afbeelding van een Romeinse kar. Maar zelfs zonder dat bord was het duidelijk dat we hier moesten zijn. Want vanaf dit punt, in de bocht van de oude weg die Komaros met het verderop gelegen dorp Mesti verbindt, zie je direct de Romeinse weg lopen. Een breed spoor van stenen slingert tussen het lage struikgewas over de heuveltop.

Wij zijn echter nog niet uitgestapt om aan de vier kilometer lange wandeling te beginnen, of uit het niets

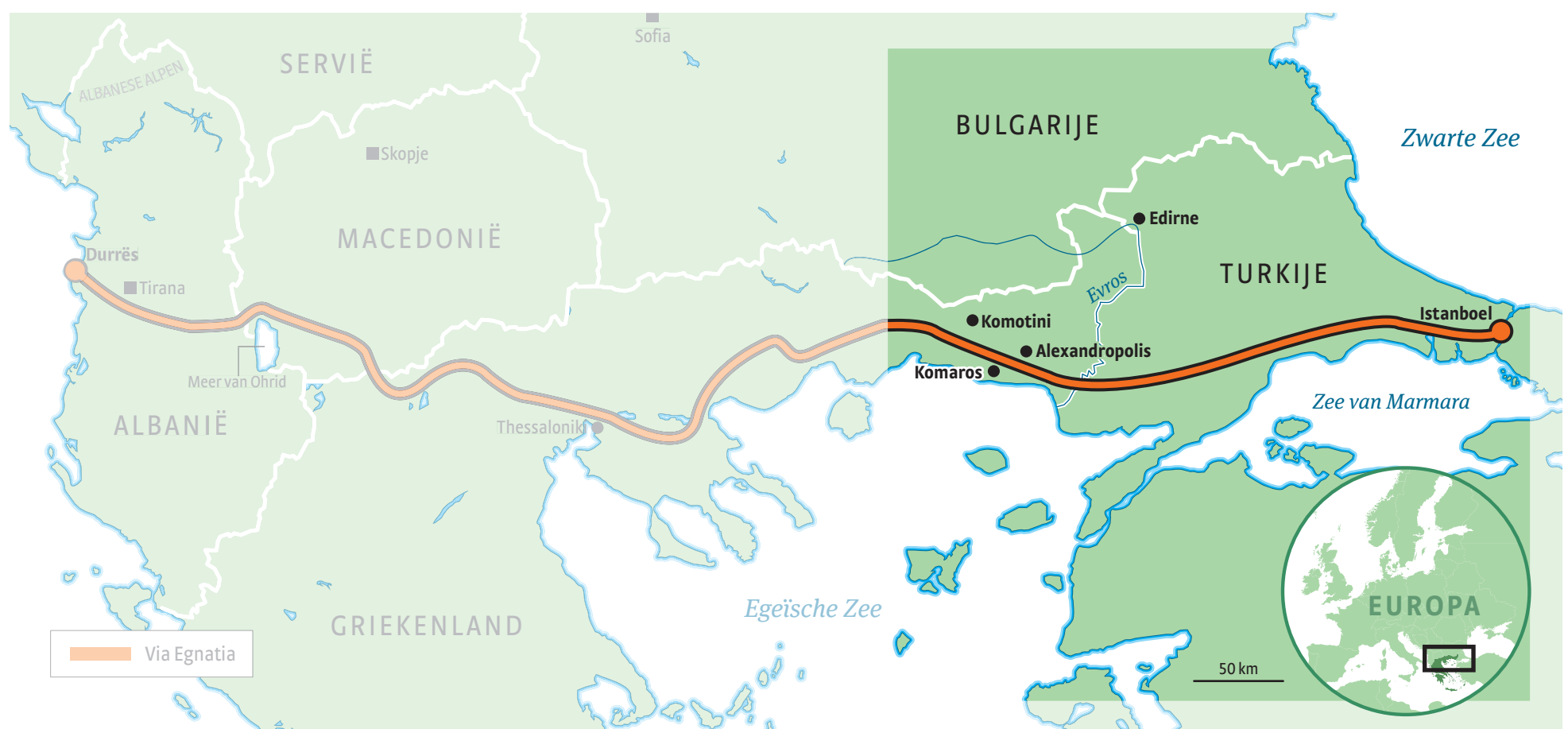
duiken drie enorme honden op. Grommend naderen ze ons. We doen een stap naar voren – geen angst tonen, is ons geleerd. Laat zien dat je de baas bent. Meestal werkt het, maar deze keer niet. Hun haren gaan nog verder omhoog, tanden worden ontbloot.

Dan zien we de oorzaak van hun agressie: over de heuvel komt een kudde schapen. Moeten we terug in de auto en wachten tot ze weg zijn? Dan klinkt een schrille kreet. Op de heuveltop verschijnt de herder. Met rauwe kreten worden de honden teruggeroepen. De meest onwillige hond wordt zelfs met een stok tot de orde geroepen. Aan ons schenkt de herder verder geen aandacht. Zonder een woord te zeggen, vervolgt hij met zijn kudde zijn weg.

Het was niet de eerste keer dat we in de bergen van Noord-Griekenland geconfronteerd werden met woeste herdershonden en soms onvriendelijke herders maar op dit officiële archeologische wandelpad hadden we dat toch niet verwacht.

“De Via Egnatia is hier zo goed bewaard gebleven omdat het eeuwen de enige verbinding vormde tussen de twee dorpen en omdat hij, zoals jullie gemerkt hebben, nog steeds door herders wordt gebruikt om hun kuddes te verplaatsen.”

Polyxenia Tsatsapoulou is de archeologe die verantwoordelijk is voor dit bijzondere deel van de Via Egnatia. “Het is, denk ik, het best bewaarde stuk van de Romeinse weg in heel Griekenland. Niet alleen is het originele plaveisel voor een belangrijk deel nog aanwezig, je kunt hier ook zien hoe de weg is opgebouwd. De bovenste laag bestond uit grotere stenen, die lagen op een onderlaag van kleine kiezelstenen, die weer rustten op een gladde zandlaag. De hele weg was ietsje bol, waardoor geen water op de weg bleef staan. In het midden van de weg was een smalle rand van

De Via Egnatia liep vanaf de huidige havenstad Dürres in Albanië dwars door de bergen en langs de oevers van het meer van Ohrid naar Griekenland. Ter hoogte van Thessaloniki bereikte de weg de Thracische kust, die hij ruwweg volgde tot Constantinopel, tegenwoordig Istanboel.

Einde van de reis: het vijftiende-eeuwse fort in Istanboel.

opstaande stenen. Dat dwong de weggebruikers om aan één kant te rijden. En dat was altijd links.”

Die keuze om links te rijden had volgens Tsatsapoulou vooral te maken met de manier waarop men de lastdieren aanspoorde. “Uit afbeeldingen weten we dat berijders van karren de teugels in de rechterhand hielden, de linkerhand gebruikten ze om met een korte zweep hun dieren aan te sporen. Links rijden was dus heel praktisch: zo werd voorkomen dat men op de relatief smalle wegen met zijn zweep een tegemoetkomende kar hinderde. Een opstaande stenen rand aan beide kanten van de weg zorgde ervoor dat de karren niet van de weg gleden.”

Zo mooi en breed als tussen Komaros en Mesti is de Via Egnatia natuurlijk niet overal geweest. Daar waar moeilijk terrein werd doorkruist of waar gewoon geen ruimte was (bijvoorbeeld op bergpassen) werd de weg ‘éénbaans’. Maar hij bleef overal van uitzonderlijke kwaliteit. En daarvan heeft men nog eeuwen geprofitteerd: handelaren, missionarissen, kruisridders en legereenheden trokken over deze weg. Van oost naar west en omgekeerd. “Dankzij de goede weg, die nog uit de oude tijden stamt, konden wij onze legers snel verplaatsen.”

Nadat in 1453 Constantinopel, na een maandenlange belegering definitief was ingenomen, trokken de Ottomaanse legers van Mehmet de Veroveraar in razend tempo over de Via Egnatia in westelijke richting. Nauwelijks twintig jaar later waren Thracië, Macedonië en grote delen van de huidige Balkan toegevoegd aan het enorme Ottomaanse rijk. Een situatie die tot aan het begin van de twintigste eeuw zou voortduren.

‘Berber Salonu’ (kapper) staat op een winkelruit in Komotini – en daar is geen woord Grieks bij. Mehmet Erkandas, de eigenaar van de winkel, is net zo verbaasd als wij: waarom vinden wij het vreemd dat hij een Turks opschrift op zijn win-

kel heeft? Hij is Turk – nu ja, eigenlijk Griek maar hij spreekt Turks. Net als zijn voorouders en zijn hele familie. Er zijn, zo ontdekken we, alleen al in Komotini vele honderden families zoals die van Mehmet. En ook verderop, in de streek tussen Komotini en de Turkse grens, ontdekken we in alle dorpjes en steden de sporen van een behoorlijk grote Turks sprekende islamitische minderheid: moskeeën die gewoon in gebruik zijn, Turkse opschriften op winkels en huizen en op straat onmiskenbaar Turkse klanken. De grote volkerenruil van de jaren twintig van de vorige eeuw – rechtstreeks gevolg van de afloop van Eerste Wereldoorlog en de daaropvolgende desintegratie van het Ottomaanse Rijk – waarbij de Griekse bevolking van de Turkse westkust werd ingeruild tegen de Turkse bevolking in het noorden van Griekenland, blijkt dus niet zo absoluut te zijn geweest als wij uit de geschiedenisboekjes hadden begrepen.

“Ik heb klanten die beter Turks dan Grieks spreken.” Irene Matzouloups runt een café in het hart van Komotini. Schuin tegenover haar zaak ligt een moskee, die stamt uit

1840. “Wat ik weet, is dat voor 1923 deze stad vrijwel helemaal Turks was. Er woonden toen geen Grieken. Alle Grieken die hier nu wonen, zijn er pas na 1923 gekomen.”

“Het lijkt wel een speling van de geschiedenis.” Professor Mustafa Sayar van de universiteit van Istanboel moet er wel om lachen. “Toen in de jaren twintig van de vorige eeuw de grenzen opnieuw werden vastgesteld, heeft men onbewust gedaan wat de Romeinen twintig eeuwen eerder ook al deden: Thracië in tweeën delen. En net als toen heeft men de rivier de Evros (Meriç voor de Turken) als grens genomen.”

Hos geldiniz, welkom, staat met grote letters op het bord dat over de hele breedte van de brug is aangebracht. Precies onder dit bord ligt de grens. Midden op de brug houden Griekse en Turkse gewapende militairen permanent de wacht, op nog geen vijf meter van elkaar. Van hieraf is het nog iets meer dan tweehonderd kilometer tot aan Istanboel.

“Voor de Romeinse legers die er niet tegenop zagen om soms veertig of meer kilometer per dag af te leg-

gen, was Constantinopel vanaf het moment waarop ze de rivier waren overgestoken, dus binnen handbereik. Dat neemt niet weg dat tussen de Evros en het eindpunt van de Via Egnatia toch nog een aantal belangrijke plaatsen gelegen moet hebben. Dat weten we omdat op diverse plekken mijlpalen gevonden zijn waarop de namen van die steden zijn aangeven. Alleen zijn daar nauwelijks restanten van over.”

Een plek waar nog iets van de Romeinse invloed zichtbaar is, is het stadje Marmara Ereglisi, het antieke Perinthos. Prof. Sayar: “Perinthos was de laatste echt grote halte aan de Via Egnatia voor Constantinopel. Het was ook de plaats waar een aftakking van de Via Egnatia begon die in noordelijke richting naar Adrianapolis liep, het huidige Edirne, en vandaar verder naar de Donau, de grens van het Romeinse rijk.”

In het centrum van Marmara Ereglisi zijn vondsten van de opgravingen opgesteld. In een goed onderhouden park staan de zuilen, architraven en andere bouwonderdelen. Het belangrijkste object van deze

openluchtopstelling is een mijlpaal uit de tijd van keizer Septimus Severus met daarop de antieke naam van de stad Perinthos. Van de plek waar deze zuil ooit stond, was het nog twee mijl naar het centrum van de stad. Constantinopel was vandaar nog 64 Romeinse mijlen (bijna negentig kilometer).

Midden in de smalle poort staat een oude man. Hij heeft een fluitje waarop hij voortdurend blaast. Als een volleerde verkeersagent regelt hij daarmee de eindeloze stroom auto’s, taxi’s, vrachtwagens en bussen die de stad in en uit willen. Zijn poort, Yedikule Kapısı, bij het gelijknamige fort met de zeven torens, is één van de tien nog gebruikte poorten in de oude stadsmuur van Istanboel. Het fort is aan het begin van de vijftiende eeuw door de Ottomaanse sultans gebouwd rondom de plek waar ooit de Gouden Poort stond.

Door deze poort trokken de keizers na een overwinning de stad binnen. En hier was het ook dat de Via Egnatia eindigde. Nadat de reiziger de dubbele, met goudbeslag vergulde poort met metershoge bronzen deuren was gepasseerd, kon hij verder langs de Via Imperialis de stad in.

Onze reis langs en soms over de Via Egnatia eindigt minder glorieus. De Gouden Poort, of wat ervan over is, is in eerste instantie nauwelijks te zien. Aan de buitenkant belemmert een enorme islamitische begraafplaats de aanblik en vanaf de binnenplaats van het fort wordt het zicht op de poort, die in de Ottomaanse tijd al deels was ontmanteld en dichtgemetseld, ontnomen door een roestig modern podium, bekleed met zwarte rafelige stukken plastic.

In het theehuis vlak buiten de poort toosten we.

Van Dürres tot Istanboel was het 540 Romeinse mijlen.

Door de Gouden Poort trokken de keizers na een overwinning de stad binnen, en hier eindigde ook de Via Egnatia

Grommende herdershonden aan het begin van de wandelroute.

Resten van de Via Egnatia bij Komotini.